

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Збірник наукових статей
Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
(Україна, Харків, 11 – 12 червня, 2014 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ**

Збірник наукових статей
Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
(Україна, Харків, 11 – 12 червня, 2014 р.)

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEMS
OF MODERN SPECIALIST FORMATION**

Collected articles
Materials of international scientific and practical conference
(11 – 12 June, 2014, Kharkiv, Ukraine)

Харків
"ХОГОКЗ"
2014

УДК [378.016:930.85]:652.2

© Вознюк О. М., 2014.

Вознюк Оксана Миколаївна

Львівська філія Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені акад. В. Лазаряна

ВЗАЄМОДІЯ КУЛЬТУР У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

У статті висвітлено структурний склад формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту (духовна, інформаційна, екологічна, світоглядна, громадянська тощо). Обґрунтовано доцільність взаємодії цілей культурологічної освіти і професійної підготовки, гуманітарної і технологічної складової фахівців залізничного транспорту на різних рівнях.

Ключові слова: професійна культура, студенти вищих технічних навчальних закладів, культурологічна освіта, майбутні фахівці.

Формування професійної культури є цілісним явищем, що охоплює процеси навчання, виховання та розвитку студента, має спрямовуватись на створення системи спеціальних культурологічних знань, опосередкованих змістом професійної діяльності фахівців залізничного транспорту; вироблення моделей поведінки спеціаліста, детермінованих потребами об'єкта його діяльності та кодексом честі працівника галузі. Професійна культура студентів ВНТЗ залізничної галузі формується на основі використання прогресивних ідей світового досвіду у вітчизняному просторі вищої освіти, що зумовлює

необхідність ґрунтового аналізу сучасних систем професійної підготовки в зарубіжних країнах та умов, які сприяють розвитку цих систем. Формування професійної культури розглядається нами як неперервний і цілісний процес, який охоплює множини структурних елементів, котрі діалектично взаємозумовлені, визначаються багатьма чинниками, провідним з яких є особистісний.

Формування професійної культури фахівців досліджувалося у різних аспектах (Ю. Безрученков, Г. Балл, Н. Дяченко, І. Лізан, Й. Ісаєв, А. Коломієць, Н. Костриця, А. Кочубей, В. Симоненко та ін.). Водночас, малодослідженою є проблема взаємодії різних культур та їх видів у професійній підготовці майбутніх фахівців залізничного транспорту.

У процесі формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту виявляється складність та багатоаспектність цього поняття, складовими якого є різні види та аспекти культурологічної освіти (духовна, інформаційна, екологічна, світоглядна, громадянська тощо). Аналіз цих складових вимагає спеціального дослідження, причому на глобальному рівні взаємодіють відповідно матеріальна – духовна культура, загальна – професійна культура. Власне проблема їх оптимального поєднання і зумовила вибір тематики пропонованої статті.

Мета статті – обґрунтування доцільності взаємодії культур у професійній підготовці фахівців та виявлення особливостей цієї взаємодії для майбутніх інженерів залізничного транспорту.

Необхідність формування загальної професійної культури у майбутніх спеціалістів є актуальним науково-педагогічним завданням, рішення якого дозволить прискорити входження в європейський освітній простір, відповідно з курсом на реалізацію Болонської конвенції. Соціально-економічні процеси нашого суспільства вимагають від вищої школи не лише підвищення рівня кваліфікації випускників, а й швидкого переходу до підготовки інженерів нового типу, здатних ефективно реагувати на зміни економічних, технічних і управлінських умов [3, с. 253]. Поняття «культура» є складним феноменом людського буття. Воно належить до суспільних, соціальних психологічних явищ, і впливає на працю, побут, дозвілля, менталітет, спосіб життя усього суспільства. Процеси, які відбуваються в культурі, проходять через усі зазначені сфери і трансформуючись, утверджують нові культурні цінності. Особлива роль духовної культури полягає в тому, що вона пробуджує в людині особистість. Чим більшою мірою певна професія вимагає розв'язання творчих задач (а для багатьох професій такі вимоги стають дедалі вагомішими), тим примарнішим виявляється досягнення професійної

компетентності без оволодіння (нехай не найвищому рівні) окресленими складниками професійної культури [1].

Професійна культура може ефективно формуватися на основі системи таких складових, якими виступають: певний рівень загальної культури людини; чесність, відповідальність і висока порядність працівника; висока духовність тощо. Під професійною культурою вчений має на увазі певну сукупність матеріальних і духовних цінностей, що виробляються людьми відповідної професії. Однією з підсистем культури, найбільш значущої для розкриття сутності повноцінного члена сучасного суспільства, є професійна культура. А. Коломієць під професійною культурою розуміє «рівень оволодіння індивідом певною галуззю знань і діяльності як показник розвитку його загальної культури» [5, с. 89.]. С. Ісаєнко робить висновок, що „професійна культура – це цілісне особистісне утворення, сутністю якого є діалектичний зв’язок усіх елементів культури індивіда, яке динамічно та нелінійно розвивається, специфічно проявляючись у сфері професійної діяльності і спілкування” [4, с. 28]. Різноманітність визначень цього поняття пов’язане зі складністю і багатовимірністю самого феномена, а також із наявністю різних наукових підходів до висвітлення його сутності.

Професійну культуру характеризують два основних поняття: "культура" і "професія", які, як підкреслює Н. Костиця [6] нерозривно пов'язанні з поняттям діяльність. Професійна культура відображає визначений етап становлення і розвитку професії; уявлення фахівця про неї як складову культури. На формування професійної культури впливають особливості самої професії. Залежно від обраної професії особистість засвоює різні моделі поведінки, а тому по-різному виявляється сутність професійної культури, яка включає сукупність спеціальних теоретичних знань та практичних умінь, пов'язаних із конкретним видом праці.

Однак на формування професійної культури майбутнього спеціаліста впливають не тільки особливості професії, а й інші фактори. Серед них ми виділяють особистісні та соціальні: стан системи освіти та якість освітніх послуг, культуру закладу освіти, розробку сучасних інноваційних технологій, престижність вибраної професії в суспільстві, ставлення особистості до навчання, рівень розвитку загальної культури тощо. Це дозволяє розуміти під професійною культурою різновид загальної культури суспільства та особистісне утворення, яке відображає ступінь оволодіння людиною спеціальних теоретичних знань та практичних умінь виконання визначеного виду діяльності, що здійснюється нею на основі сформованої системи певних ціннісних та духовно-моральних орієнтирів [2, с. 14].

Завдяки професійній культурі відбувається входження особистості у соціальні відношення. Важливим показником оволодіння професійною культурою є прояв трудової активності особистості, інтенсивність її діяльності, налаштування на взаємодію з колегами, взаємодопомогу у виконанні спільної праці тощо. Весь цей багатобічний процес, який носить назву „соціальне спілкування”, забезпечує взаєморозуміння між людьми, їх взаємозбагачення. Завдяки спілкуванню розповсюджується культура, що свідчить про взаємозв'язок між професійною та загальною культурою у суспільстві [2, с. 11]. Професійна культура набуває максимального прояву тільки тоді, коли специфічні способи й технології діяльності поєднуються з морально-психологічними рисами й якостями фахівця.

Взаємодія цілей культурологічної освіти та професійної підготовки фахівців залізничного транспорту впливає з ідеї цілеспрямованості та мотивації навчання культурологічних дисциплін у вищих навчальних закладах студентів технічних спеціальностей. Професійна спрямованість навчання культурологічних дисциплін реалізує єдність змісту, форм і методів навчання. Вона цільово орієнтує майбутніх фахівців залізничного транспорту на постійне використання отриманих культурологічних знань і умінь для професійних цілей. Мотивація навчання культурологічних дисциплін майбутніх фахівців залізничного транспорту передбачає наявність сукупності мотивів, які спонукають і спрямовують його пізнавальну діяльність у процесі вивчення культурологічних дисциплін на формування, удосконалення та розвиток професійних знань і умінь. Складова змісту культурологічної освіти виступає як чинник мотивації навчання, цілеспрямованості освіти. Вона базується на положенні оптимального поєднання гуманізації освіти з її професіоналізацією, оскільки культурологічна освіта є важливою передумовою становлення фахівця-залізничника.

Взаємодія гуманітарної і технологічної складової підготовки залізничника. Культурологічна підготовка слугує альтернативою, гальмом розгнуданих і аморальних поглядів сучасного (та й минулого) світу бізнесу і вигоди [6]. Творчість у професійній діяльності теж тісно пов'язана з рівнем культурологічної підготовки фахівця. Практично неможливо уявити безкультурну творчу особистість. Нині технологічна культура у значній мірі визначає світогляд сучасної людини [7]. В основі технологічної культури лежить трудова діяльність людини, в якій проявляються рівень її знань, умінь, навичок, трудової вихованості та культури праці, творчий евристичний підхід до справи. Значне місце у формуванні професійної культури майбутніх фахівців посідають предмети гуманітарного циклу для вибору духовних орієнтирів особистості,

освоєння культурного досвіду людства, історичної пам'яті та можливості комунікацій. Формування культури в студентів вищих технічних навчальних закладів передбачає використання загальнокультурних, ціннісних, змістових, світоглядних можливостей дисциплін гуманітарного циклу. Не менш важливим є цикл професійно спрямованих та спеціальних дисциплін. Саме вони зорієнтують духовний потенціал майбутнього інженера на конкретний зміст його майбутньої професії, дозволять усвідомити нову, культуротворчу форму виконання посадових обов'язків та реалізації фахових функцій.

У сучасній зарубіжній освіті престижним вважають той ВНЗ, де значну кількість годин відведено на вивчення дисциплін гуманітарного блоку, незалежно від спеціальності. Це відкриває перспективи для розвитку особистості та відтворення моделі професійної діяльності. Основи професійної культури є значущими для фахової діяльності, особливо з надання послуг різним категоріям населення. Штучну віддаленість професійних, техніко-економічних від філософсько-людинознавчих дисциплін у технічних ВНЗ можна подолати тільки шляхом розширення гуманітарного впливу. Це пов'язано з тим, що будь-яка професія вимагає відповідної етичної форми і психологічного забезпечення. Мотивація професійного зростання обумовлює необхідність філософсько-світоглядної і психологічної підготовки до майбутньої діяльності.

Таким чином, у процесі формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту доцільною є взаємодія цілей культурологічної освіти і професійної підготовки, гуманітарної і технологічної складової професійної культури на усіх рівнях від державних документів до конкретного навчального заняття. До подальших досліджень відносимо розробку теоретичних положень щодо взаємодії конкретних видів культур у професійній підготовці майбутніх інженерів залізничного транспорту.

Література

1. Балл Г. О. Категорія "культура особистості" в аналізі гуманізації загальної та професійної освіти / Г. О. Балл // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: зб. наук. праць / за редакцією І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – К. : НТУ "ХП", 2003. – С. 51-61.
2. Безрученков Ю. В. Професійна культура фахівця: теоретичні аспекти / Ю. В. Безрученков // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 4 (239), 2012, Ч. II. – С. 10-16.
3. Дяченко Н. І. Особливості формування професійної культури студентів інженерних спеціальностей / Н. І. Дяченко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: збірник наук. праць: вид. 1 раз на

квартал / Укр. інж.-пед. академія. – Вид. з квітня 2001 р. – X. : УПА, 2006. – Вип. 13. – С. 253-257.

4. Ісаєнко С. А. Формування професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей засобами іноземної мови / С. А. Ісаєнко. Дис... канд. пед. наук : 13.00.04 – К., 2009. – 227 с.

5. Коломієць А. М. Теоретичні та методичні основи формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів / А. М. Коломієць. Дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. – Вінниця, 2008. – 526 с.

6. Костриця Н. М. Культурологічна підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі: [монографія] / Н. М. Костриця. – Київ, 2012. – 420 с.

7. Симоненко В. Д. Технологическая культура и образование (культурно- технологическая концепция развития общества и образования) / В. Д. Симоненко. – Брянск : Изд-во БГПУ, 2001. – 214 с.

Оксана Вознюк. Взаимодействие культур в профессиональной подготовке будущих специалистов железнодорожного транспорта.

В статье освещены структурный состав формирования профессиональной культуры будущих специалистов железнодорожного транспорта (духовная, информационная, экологическая, мировоззренческая, гражданская и др.). Обоснована целесообразность взаимодействия целей культурологического образования и профессиональной подготовки, гуманитарной и технологической составляющей специалистов железнодорожного транспорта на различных уровнях.

Ключевые слова: профессиональная культура, студенты высших технических учебных заведений, культурологическое образование, будущие специалисты.

Oksana Voznyuk. Cultural interaction in the training of future specialists rail transport.

The article deals with the structural composition forming of future specialists rail transport (spiritual, informational, environmental, ideological, civil, etc.). The appropriateness of cultural interaction objectives of education and training, humanitarian and technological component of railway transportation professionals at different levels.

Key words: professional culture, students of higher technical education, cultural education, future professionals.

Стаття надійшла до редакційної колегії 10.05.2014